

Lilia CITKO

Uniwersytet w Białymstoku

l.citko@uwb.edu.pl

<http://orcid.org/0000-0002-8340-4814>

**Z ZAGADNIEŃ POLSKO-RUSKICH KONTAKTÓW
JĘZYKOWYCH W WIELKIM KSIĘSTWIE LITEWSKIM.
ZAPOŻYCZENIA LEKSYKALNE ZA POŚREDNICTWEM
POLSZCZYZNY W WYBRANYCH GATUNKACH
PIŚMIENNICTWA STAROBIAŁORUSKIEGO XVI–XVII WIEKU**

Historię polsko-ruskich kontaktów językowych zdeterminowały wielowiekowe związki polityczne, gospodarcze i kulturalne Rzeczypospolitej z Wielkim Księstwem Litewskim (WKL), których początek sięga wieku XIV (unia w Krewie 1385), a które formalnie zamyka koniec wieku XVI (unia w Lublinie 1569). W efekcie tych związków uległy namiętności także wzajemne oddziaływania obu języków, najdobitniej przejawiające się w sferze wpływów leksykalnych. Ich cechą wyróżniającą było to, że wpływ polszczyzny na języki zachodnioruskie okazał się zdecydowanie silniejszy niż oddziaływanie ruszczyzny na język polski¹. Przyczyn tego stanu rzeczy upatrywać należy w sferze pozajęzykowej, głównie w prestiżu polszczyzny jako języka wyższej kultury, za którą stała dominacja polityczna, ekonomiczna i militarna Rzeczypospolitej, co z kolei sprzyjało jej upowszechnianiu na terytorium WKL i stopniowemu polonizowaniu wyższych warstw społecznych (Nowowiejski 2006: 77; Lewaszkiewicz 2018: 166; Walczak 2018: 277–287). O statusie polszczyzny zyskującej znaczącą rangę w życiu kulturalnym Wielkiego Księstwa świadczy nasycony polonizmami ruski język wielu gatunków rozwijającego się w nim piśmiennictwa.

¹ Kwestiom najstarszych zapożyczeń ruskich w polszczyźnie poświęcili swoje prace m.in. S. Urbańczyk (1963: 437–444), T. Minikowska (1980), M. Karpluk (1990: 65–71), A. Pihan-Kijasowa (2002: 131–145), ostatnio zaś nawiązując do tekstu S. Urbańczyka, W. Witkowski (2013), A. Fałowski (2016).

Zagadnieniom pożyczek polskich w zabytkach piśmiennictwa WKL wiele uwagi poświęcili badacze białoruscy, skupiając się w głównej mierze na kwestiach roli i miejsca polonizmów w rozwoju języka białoruskiego². Omówienie najstarszych zapożyczeń polskojęzycznych, jak też spostrzeżenia nad ich funkcjonowaniem w białoruszczyźnie zawierają niektóre monografie oraz prace zbiorowe z zakresu leksykologii historycznej (por. np. Жупаўскі 1967: 106–116, Баханькоў 1970; Булыка 1972, 1980). W niewielkim stopniu omawiana problematyka była przedmiotem zainteresowań Ch. Stanga w jego studium o języku kancelaryjnym WKL (Stang 1935). W swych pracach autorzy skoncentrowali uwagę na przedstawieniu możliwie pełnego rejestru pożyczek polskich, wyekscerpowanych z bogatego i zróżnicowanego gatunkowo i stylistycznie piśmiennictwa XIV–XVIII w., określeniu formalnych wyznaczników leksemów o genezie polskiej, charakterystyce semantycznej i chronologicznej polonizmów, ich etymologii, aktywności derywacyjnej oraz sposobów adaptacji w języku białoruskim. Analizowane były również przyczyny postępującej infiltracji polszczyzny do języka starobiałoruskiego (Smułkowa 2002: 293–305), w efekcie czego polonizmy utworzyły największą liczebnie grupę³ (przed latynizmami i germanizmami) wśród zapożyczeń okresu starobiałoruskiego (Булыка 1980: 256).

Zagadnienia wpływu polszczyzny na język białoruskiej literatury kronikarskiej i beletrystyki w XVI–XVII w. tylko w niewielkim stopniu stanowiły przedmiot badań historyków języka. Uwagi na temat obecności elementów polskich w systemie fonetycznym, fleksyjnym i/lub leksykalnym tego typu piśmiennictwa znalazły się w pracach poświęconych analizie języka *Latopisu barkalabowskiego* (Вайтовіч 1977) oraz w opracowaniach o języku białoruskich kronik miejskich XVII–XIX w. (Мароз 2008: 218–230), jak również w charakterystyce tzw. zbioru bar-

² Wyniki dotychczasowych badań nad polonizmami w języku białoruskim podsumowała N. Palaszczuk (2009: 61–71). Problematykę tę w ujęciu diachronicznym omawiają również inni młodzi badacze białoruscy, m.in. badająca wpływ polszczyzny na zabytki starobiałoruskiego piśmiennictwa religijnego (głównie literaturę polemiczną) M. Swistunowa (2014: 217–232) oraz I. Klimau analizujący język przekładu Ewangelii Ciapińskiego (Klimau 2012: 164–168).

³ Według obliczeń niektórych badaczy we współczesnym języku białoruskim funkcjonuje około tysiąca polonizmów leksykalnych (Kühne 1960, cyt. za: Walczak 2018). Podobną ich liczbę (1100) notuje się w dzisiejszym języku ukraińskim (Richardt 1957, cyt. za: Zaręba 1961: 4). W opinii T. Lewaszkiewicza, „ukraiński i białoruski poświadczają prawdopodobnie przynajmniej po 2 tysiące jednostek leksykalnych przejętych z polszczyzny” (Lewaszkiewicz 2018: 166).

kułabowskiego XVI–XVII w. (Мароз 2015: 62). Kwestie oddziaływania polszczyzny na system leksykalny latopisów oraz przekładów powieści rycerskich sygnalizowali niektórzy autorzy kompendiów z zakresu historii języka białoruskiego (np. Шахун 1960: 76–82; 1984: 105–113).

Próba ustalenia zakresu wpływów obcych za pośrednictwem polskim w warstwie leksykalnej języka wybranych latopisów i utworów beletrystycznych – to podstawowy cel poniższych rozważań. Trzeba bowiem zaznaczyć, że polszczyzna w wielu wypadkach stanowiła jedynie medium przekazujące na grunt białoruski leksemy o genetycznie niemieckim, łacińskim, czeskim czy włoskim źródłosłowie, noszące jednak znamiona polskiego pośrednictwa fonetycznego i/lub morfologicznego⁴. Funkcjonowanie tego typu pożyczek prześledzono na podstawie dwóch gatunków piśmiennictwa – latopisów, reprezentujących oryginalną literaturę białoruską oraz romansu rycerskiego, stanowiącego przykład literatury przekładowej. Obydwa gatunki zyskały szczególną popularność na ziemiach WKŁ w XV–XVII w., czemu mogła sprzyjać obecność wątków wojenno-patriotycznych tak w utworach kronikarskich, jak i w powieściach o rycerzach. Na gruncie białoruskim romans rycerski uległ jednak znacznej modyfikacji w stosunku do pierwowzoru zachodniego. Dostosowany do zapotrzebowań i gustów literackich miejscowych elit, jak podkreślają badacze (np. Brazgunou 2013: 22), stanowił źródło propagowania wzorców heroizmu i wierności ojczyźnie wśród szlachty, która w Wielkim Księstwie uważana była za odpowiednik rycerstwa zachodnioeuropejskiego. Traktując jednak dość powierzchownie wartości etosu rycerskiego, nie wytworzyła ona kultury kurtuazyjnej, ideału służenia przez rycerza damie serca, co skutkowało tym, że w białoruskiej wersji romansu wątek miłości okazywał się mniej istotnym elementem fabuły niż problem walk, pojedynków, przegód i śmierci rycerzy.

Jako źródło materiału językowego posłużyły trzy zabytki starobiałoruskie. Literaturę historyczną reprezentuje *Kronika Supraska* z 1519 r.⁵ (KS)

⁴ Zgodnie z ujęciem leksykalistycznym w badaniach etymologicznych, tj. przy uwzględnieniu stopnia głębokości analizy etymologicznej (Walczak 1999: 96–107), jednostki słownikowe pochodzące bezpośrednio z języka polskiego, mimo różnej ich genezy w polszczyźnie, można nazwać polonizmami.

⁵ Latopis powstał z inspiracji rodu książąt Odincewiczów, których genealogię kopista dokumentu, podpisany jako Grigorij Iwanowicz, zamieszcza na początku dokumentu. Zabytek został odnaleziony przez profesorów wileńskich M. Bobrowskiego i I. Daniłowicza w 1822 r. w bibliotece monasteru w Supraślu (stąd nazwa zabytku). W artykule wykorzystuje się wydanie: *Супрасльская летопись, в: Полное собрание русских летописей*, t. 35, Москва 1980, s. 36–67.

należąca do pierwszej redakcji latopisów litewsko-białoruskich oraz późniejsza *Kronika Bychowca*⁶ (KB) będąca trzecim, najobszerniejszym kodeksem, kumulującym cechy językowe dwóch wcześniejszych redakcji. Najbardziej reprezentatywnym utworem piśmiennictwa przekładowego jest *Białoruski Tristan* (BT), powieść rycerska stanowiąca część obszernego rękopiśmiennego kodeksu z XVI i XVII w., przechowywanego w Bibliotece Raczyńskich w Poznaniu⁷.

Językiem analizowanych utworów był starobiałoruski z wyraźnie zaznaczonymi wpływami polskimi. Obecność elementów polskich ujawnia się na wielu płaszczyznach językowych dokumentów – głównie fonetycznej, fleksyjnej, leksykalnej. Z badań nad językiem zabytków białoruskich wynika, że najwcześniej i najsilniej wpływy polszczyzny zaznaczyły się w leksyce, później utrwaliły się również w morfologii i fonetyce (Жыпаўскі 1981: 253–260).

Ważnym elementem języka obu analizowanych odmian piśmiennictwa są formy wyrazowe przejęte za pośrednictwem polskim z języków zachodnioeuropejskich. Analiza zakresów tematycznych tego typu wyrazów pozwala wyodrębnić te sfery leksyki, do których zapożyczenia przenikały najczęściej. Można tu wskazać kilka grup semantycznych o najliczniejszej reprezentacji:

1. SŁOWNICTWO DOTYCZĄCE FUNKCJONOWANIA PAŃSTWA, JEGO INSTYTUCJI, URZĘDÓW, STANOWISK

GUBERNATOR (1497)⁸

Y potom iechał do koruny, a gubernatorem zostawił, brata swojego Skirgayła na Wilni, y na welikom kniastwie Litowskom KB 29.

Por. *gubernator* ‘wysoki urzędnik administracji państwowej; administrator wielkich majątków ziemskich’, łac. *gubernator* SWO, SJP;

⁶ *Kronika Bychowca* powstała jako rękopiśmienny zabytek cyrylicki w XVI w., około XVII–XVIII w. została przetransponowana na łacinkę, a zachowała się w drukowanym wydaniu T. Narbutta *Pomniki do dziejów litewskich: Kronika litewska*, Wilno 1846. Więcej na temat genezy zabytku por. L. Citko (2006).

⁷ W 2018 r. ukazało się faksymile powieści z odczytaniem, komentarzami i przekładem na język polski, por. *Białoruski Tristan. Rękopis ze zbiorów Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu*. Opracowanie i przekład Lilia Citko, Poznań 2018. Wydanie to jest źródłem cytowanego w tekście materiału egzemplifikacyjnego.

⁸ Materiał źródłowy prezentowany jest według następujących zasad: zapis łaćniński i/lub cyrylicki wyrazu „hasłowego” oraz cytatów źródłowych uzależniony jest od rodzaju dokumentu – łacinka w przypadku KB, cyrylica – w przypadku KS i BT. W na-

HETMAN (1507)

a był w tot czas pan Petr wojewodoiu Trockim y hetmanom, naywyższym Litowskim KB 65; przyzwól k sobi panow rad swoich, y hetmana swojego pana Stanisława Petrowicza Kiszku KB 75.

Por. *hetman* 'najwyższy dowódca wojsk w Polsce i na Litwie od XV w. do rozbiorów', z daw. niem. *heuptman* za pośrednictwem czesk. SWO, SJP;

KORUNA, КОРУНА (1389⁹)

князь велики Витовѣт хотель на себе положити коруну KS 73; y do otca Światoho Papeża szto by posłał, aby pošwiatywszy korunu kniaziu velikomu Witoltu dał, y Cesar k tomu przyzwolił KB 43; Lachowe wziali sobe korolem na korunu Polskuiiu syna ieho korolewicza Olbrachta KB 63.

Por. *korona* 'symbol władzy monarchy w postaci bogato zdobionej obręczy wkładanej na głowę; władza królewska; też: królestwo', łac. *corona* 'wieniec' SJP;

KUNTOR, КУНДУР (1405)

убиша мистра и маршалка, и кундуры побииша, и всю силу их немецкую побииша KS 64v; y Nемец naholowu poraził, y samo ho Mistra, y wsich kuntorow jeha do smerty pobili KB 40; naperwey ubili mistra Lifiantskoho y marszałka, y mnohich kuntorow jeha KB 47.

Por. *kontor, komtur* 'w zakonie przełożony konwentu i zarządca okręgu administracyjnego' SXVI/10 584, z niem. *komtur* od łac. *commendator* SJP;

MARSZAŁOK, МАРШАЛОКЪ, МАРШАЛКО (1438)

a немци пакъ прускии услышавиши тая дѣла, и маршалко прускыи поидеть ратию KS 93; posyłałiut w borzde do pana Wilenskoho starosty Żomoytskaho Kezgayła, y do Mikołaiia Nemirowicza, y do Radywiła marszałka zemskoho KB 50; panoweże rada y hetman y marszałok kniaź Michayło Hliński so wsimi ludmi ostali w Lide KB 75.

Por. *marszałek* 'najwyższy stopień wojskowy w armiach niektórych państw; też: osoba mająca ten stopień; przewodniczący sejmu lub senatu; w średniowieczu: urzędnik zarządzający dworem królewskim lub księżęcym, później urzędnik państwowy o bardzo szerokich kompetencjach', czesk. *maršalek*, z stniem. *marahscalc* 'koniuszy' SWO, SJP;

wiasie po wyrazie hasłowym wskazane jest najstarsze poświadczenie leksemu w tekstach zachodnioruskich, które określono na podstawie prac A. Bułyki (1972, 1980) oraz HSBM (1982–2017). W cytatach jest zachowana oryginalna pisownia oraz lokalizacja w źródle.

⁹ Według ustaleń A. Zoltana wyraz poświadczony został już w Latopisie halicko-wołyńskim pod rokiem 1225 (Zoltan 2014: 95).

MISTR, МИСТРЪ (koniec XV w.)

князь велики Витовтъ Кестутевичъ созваши к собе (...) мистра немецкого и пруского, мистра лифанского KS 64v; ти же велици князи немецки, по немецкому языку зовемому мистрове KS 80; Kniaziu velikomu Witoltu buduczny w Nemcoch w Mistra w Maryine horode KB 32; kotorymže żołnierom mistr Pruski na rok pinezey im neprysłał KB 58.

Por. *mistrz* (od XV w.) ‘człowiek przewyższający innych umiejętnością czegoś, biegłością w czymś; nauczyciel’, zapożyczenie z łac. *magister* ‘przełożony, kierownik, mistrz; nauczyciel’ prawdopodobnie za pośrednictwem stcz. *mistr* ‘mistrz, znawca, uczoney, nauczyciel’ (z redukcją pierwszej sylaby w często używanym tytule, analogicznie do *mość* < *miłość*) SEJP 330.

2. TERMINOLOGIA RELIGIJNA ODNOSZĄCA SIĘ DO REALIÓW KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO, JEGO HIERARCHII, ADMINISTRACJI, OSÓB DUCHOWNYCH, OBRZĄDKU, ŚWIĄT

ARCYBISKUP, АРЦИБИСКУПЪ (koniec XV w.)

присла арцибискупа к Вилни в Литовскую землю KS 97; y z inszymi mnohimi kniazi y panu Litowskimi, y iechał na koronacyiu do Krakowa, y arcybiskupowe y biskupy wsi KB 29.

Por. *arcybiskup* ‘duchowny katolicki zarządzający archidiecezją’, z czesk. *arcybiskup*, z łac. *archiepiscopus* SJP;

BISKUP (1423–1438)

y wczynił perwym biskupom Wileńskim mnicha zakonu swiatoho Franciszka imenem Mateja, z klasztoru Wileńskoho matki bożskoie KB 29.

Por. *biskup* ‘duchowny w Kościołach chrześcijańskich mający najwyższy stopień święceń, zwierzchnik diecezji’, gr. *episcopos* ‘dozorca’, przez czesk. *biskup* SJP, SWO;

KANONIK (1500)

y założył kostel w Wilni swiatoho Stanisława, y nadał jeho dorohimi rzeczmi cerkownymi, y biskupstwo Wileńskoie fundował, y kanoniki nadał do toho kostela KB 29.

Por. *kanonik* ‘w Kościele katolickim: członek kapituły; tytuł honorowy nadawany duchownym’, łac. *canonicus* ‘należący do reguły, przepisu’ SJP, SWO;

KAPŁAN (1423–1438)

y tot Skobeyko uchopił wily w komine szto ohoń poprawuiut, y tymi wilami wdarył ieho w tot czas kak Bożyie Telo podnosił kaplan KB 49.

Por. *kaplan* ‘w Kościołach chrześcijańskich: duchowny mający święcenia uprawniające do odprawiania nabożeństw i udzielania sakramentów’, czesk. *kaplan* z łac. *capellanus* SJP;

KARDYNAŁ (1496)

Tohoż leta pryjezdylu do Alexandra kniazia welikoho do Wilni matka ieho, korolewaia Alżbieta, y z synom swoim bratom ieho korolewiczom Fredrykom, kardynałom y arcybiskupom koruny Polskoie, y biskupom Krakowskim KB 64.

Por. *kardynał* ‘najwyższy po papieżu dostojnik w hierarchii Kościoła katolickiego’, łac. *cardinalis* ‘główny’ SJP, SWO;

KLASZTOR (koniec XV w.)

y mnichi ustanowił zakonu swiatoho Awhustyna, tohoż zakonu szto w Krakowe iest klasztor swiatoho Awhustyna na Tyńcu KB 18; *y sobrawszysia meszczanie Wileńskij pohanie, y pryszli mociu welikoiu u klasztor nechotiaczy chrystyanstwa zakonu Rym-skoho mety, y klasztor sozhli* KB 22; *y od tych czasow stał perszy klasztor Chrystyanski Rym-skoho zakonu u Wilni mniszy matki Bozskoy* KB 22.

Por. *klasztor* ‘wspólnota zakonna o określonej regule; budynek lub kompleks budynków stanowiących wspólne miejsce zamieszkania zakonnic lub zakonników’, czesk. *klášter*, przez niem. *kloster*, z łac. *claustrum* ‘zamek’ SJP, SWO;

KOSTEŁ, КОСТЕЛЪ (1423–1438)

оттоле начаши крестити Литву в латынскую в Бру (...) и тогда начаши костелы ставити по всеи Литовъскои земли KS 97v; *y kosteł nadał, y wsiu Żomoyt’ kazał chrystyty z wery Pohańskoie u weru chrystyiańskuiiu, y wsiu zemlu Zawelskuiiu ochrestył, y kostełow mnoho postawił* KB 41.

Por. *kościół* ‘wspólnota ludzi jednego wyznania, zwłaszcza wspólnota chrześcijańska; budynek, miejsce modlitwy chrześcijan; instytucja kościelna reprezentowana przez duchownych’ czesk. *kostel*, z łac. *castellum* ‘miejsce warowne’ SJP;

MNICH (1375)

i napred prywede on z Lachow 14 Mnichow Franciszkan y zaloży klasztor Matki Bożoy (20); *y klasztor sozhli, y mnichow sem stiali, a druhiuu sem mnichow rozwiazawszy na kryż y pustyli po welli wniz* (22);

Por. *mnich* ‘członek zgromadzenia zakonnego; zakonnik’, czesk. *mnich*, z gr. *monachós* SJP;

MSZA, МЪША (koniec XV w.)

Y kniaź weliki Witolt prybeh do brata swoieho korola Jagoyła, a on mszy słuchaet KB 40; *a sam kniaź Zygmont słuchał mszy w zamku w łóżnicy* KB 49; *И наза⁸тре¹¹ Тръица¹¹ слуха⁷ мъшы и пото¹¹ ѿбралъ ѿ зброю и поеха⁷ за рыцэромъ* BT 51;

Por. *msza* ‘w Kościele katolickim i prawosławnym: nabożeństwo będące przypomnieniem Ostatniej Wieczerzy i symbolicznym urzeczywistnieniem ofiary Chrystusa na krzyżu’, łac. *missa* SJP;

OFI(E)RA (koniec XV w.)

A po tym onyi ludij meszkaiuczy koło neho, y poczali jemu ofiry czynitij, y za boha jeho mitij KB 2;

Por. *ofiara* ‘dar składany Bogu, bóstwu, duchom, mocom nadprzyrodzonym’, czesk. *ofěra* ze śrwniem. *opfer/ophar* SEJP 382;

PREŁAT (1423)

wziali po ieho żywote hospodarem sobi na korunu Polskuii syna ieho starszoho korolewicza Olbrachta, y panowe Ladckii obecalisia, za to wsich prelatow y panow Polskich prosity KB 63.

Por. *prałat* ‘w Kościele katolickim: wyższy dostojnik sprawujący władzę kościelną lub dostojnik mający taki tytuł’, łac. *praelatus* ‘przełożony’ SJP;

PROCESSYA (XVI/XVII w.)

*y iechał na koronacyiu do Krakowa, y arcybiskupowe y biskupy wsi, y wsia rada Ladckaia stretyli z **processyami** welikoho kniazia Jagoyła, pered mestom Krakowskim* KB 29.

Por. *procesja* ‘uroczysty pochód religijny ze śpiewem i niesieniem przedmiotów kultu; też: ludzie biorący udział w takim pochodzie’, łac. *processio* ‘wyruszenie’ SWO, SJP.

3. LEKSYKA ZWIĄZANA Z WALKĄ, DZIAŁANIAMИ ВОJENNYMI, POJEDYNKAMI, UZBROJENIEM, EKWIPUNKIEM, FORMACJAMI WOJSKOWYMI

БЛЯХА (1494)

Тръица¹¹ мъшы слуха⁷ и шо⁷ ѿ гостилницю ѿ блъхахъ и во все¹¹ зброи BT 20.

Por. stpol. *blach* (od XIV w.) ‘pancerz’, śrwniem. *blēch*, niem. *Blech* ‘blacha’ SEJP 29;

FRYZ, ФРЕЗЪ (koniec XVI w.)

Y dawali Nowhorodcy, wychodu kniaziiu welikomu Witoltu na każdy hod desiat tyśiacz złotych, y sorok hynsztow, kotoryi nuni zowut fryzy KB 39; Прывели ему доброго фреза BT 21.

Por. stpol. *fryz, frez* 'ciężki, duży koń z rasy pochodzącej z Fryzji' SWO 236;

GLEJT (1498)

y Kniaż Konstantyn ko Korolu Polskomu iezdył, y nechoteł do ieho wiry prystupity, y opiat na tychże glejtech odiechał z Polskoie zemli do swoieho gospodarstwa, y tam na Podolu umer KB 19.

Por. *glejt* 'list zapewniający bezpieczeństwo; list żelazny', przez czesk. ze śrwniem. *geleite*, niem. *Geleit* 'konwój, orszak', *Geleit* [brief] 'list żelazny' SJP, SWO;

GOŁD (1395)

y podalsia so wseiu zemleiu korolu w ruki y gołd weczny wczynił, y wsi Wołochowe podali choruhwi swoi w ruki korolu KB 62.

Por. *hołd* 'uroczysty akt uległości składany zwycięskiemu lub potężniejszemu władcy przez słabszego', czesk. *hold* z niem. *Huld* SJP;

ГЕЛМЪ (I połowa XVI w.)

Трыцца^а рекъ: "Да^ате ми гелмъ". И дали ему добры^а гелмъ BT 20; Трыцца^а прыступилъ и тлѣ^а его велики^а ѿдаром по гелму BT 32; Рыцеры, ѿзложы ге^амъ на голову и руба^амосъ BT 119.

Por. *hel̃m* 'ochronne okrycie głowy, zwykle metalowe', niem. *Helm* SWO;

HYN SZT, ГИ НШ Ъ ТЪ (koniec XV w.)

Y dawali Nowhorodcy, wychodu kniaziiu welikomu Witoltu na każdy hod desiat tyśiacz złotych, y sorok hynsztow, kotoryi nuni zowut fryzy KB 39; yчму и удару разьличьными дарми: (...) и гиншьты во седлех золотых снастех KS 104v.

Por. *hynsz̃t, hinsz̃t* 'ogier; wałach', czesk. *hynsz̃t*, z niem. *Hengst* Br

HUF (koniec XV w.)

y kazali woysko szychowaty, i hufy ku bitwe stanowity (40); wostawsze rano, y zradywzsze hufy, iako na bitwu zalezьt y poszli prosto ko Klecku (77).

Por. *huf* 'w średniowieczu: zwarty oddział składający się z kilku chorągwi, stanowiący zarazem część szyku bojowego', śrwniem. *hufe* SJP;

RYCER, РЫЦЭРЪ (1423–1438)

bratia milaia, ratuymo toho rycera; y żołniery Irykowy usłyszali to, y korola opustyli za rycera KB 59; Король зна^а брата своего велми доброго рыцэра BT 9; И нѣтъ того рыцэра, которы^и бы по^дна^лъ толко муки дл^а мл^ѣсти, колко Трыцанъ BT 69.

Por. rycerz (od XIV w.) ‘wojownik stanu szlacheckiego, szlachcic’, w stp. też ‘żołnierz, wojownik; goniec’, stcz. *rytieř*, ze śrwniem. *rit(t)er* ‘rycerz’, pierwotnie ‘jeździec’ (od *reiten* ‘jeździć konno’) SEJP 529;

SZTURM (1567)

A w tot czas kniaź welikij Witolt szturm pryputył, i ostatok horoda wzi^аł, y kniazia Skirgayła poymał, y wo wenzeniiе wzi^аł, y horod Krywy sožoh KB 32.

Por. *szturm* ‘gwałtowne uderzenie wojska w celu zdobycia umocnionego obiektu, budynku, miasta; atak, natarcie’, niem. *Sturm* SJP, SWO;

TAJSTRA ‘torba’ (1556)

nekolko żywych poymali, a || innych hołowy otsekaiuczy w Taystra kłali (76); Oniże wiaznew żywych do panow pryweli, a hołowy otseczennych w Taystrach prynesli (76);

Por. *tajstra* ‘skórzana torba na żywność, żołnierska lub myśliwska’, łac. *canistra*, może niem. *Tanister* SWO, SJP.

ТУРНАИ (ok. 1580)

И прышли 8в О^рленѣдыю дл^а вное панѣны, которая мѣла заму^ж ити, и дл^а того велела кликати на ту^рна^и BT 26; А Трыцанъ за^вжды мѣлѣ на сэрцы и мысли^а, якѣ в то^м друго^м турнаи мѣлѣ бы с^а з ни^м расправити, с ты^м рыцэро^м с чо^рным цыто^м и з двема мечы BT 29; Пѣе, повед^а ми в Паламидежу – в^и ли добылѣ ту^рна^и? BT 36.

Por. *turniej* ‘w średniowieczu: zawody rycerskie, walka (piesza lub konna) prowadzona według określonych zasad’, śrwniem. *turnei* SJP, SWO;

ŻOŁNIER (koniec XV w.)

y nemože iemu niczoho wczynity, bo żołnierow na onom zamku było welmi mnoho KB 58; a na tom zamku meży tymi żołnierzami Pruskimi, była czast żołnierow Polakow na penezach pruskich KB 58.

Por. *żołnierz* ‘członek sił zbrojnych, wojskowy’, śrwniem. *soldenier*, niem. *Söldner* ‘żołnierz najemny, zaciężny’ SEJP 756.

4. LEKSYKA OKREŚLAJĄCA PRZEDMIOTY UŻYTKOWE

ФЛЯША (1565)

*И виде^ешы дѣвка вино и флашиы свѣ^тло, вз^ашы, напоила дит^а ВТ 10; **В**змите тую флашу сре^бреную, по^лну пи^мя ВТ 67; **В**^т **В**каза^л флашу, в которо^у было пиво ВТ 68.*

Por. *flasza* (od XIV w.) 'rodzaj naczynia na wino, butla', ze crwniem. *flasche* (niem. *Flasche*) 'butelka' SEJP 150;

ОЛЬМАРЕЯ, АЛЬМАРИЯ, АРМАРИЯ (1568)

*И **в**творыл **о**дну **о**лмарю, где стояли добрые пить^а ВТ 11.*

Por. *almaria, armaria* 'w starożytności i średniowieczu: schowek w murze, szafa, skrzynia lub szkatuła do przechowywania broni i innych cennych przedmiotów: książek, dokumentów', łac. *armarium* SWO.

САЯНЬ (1558)

*Была на Трыциане злотоглавова^а жуница и шата, а на Ижоте зеленого **о**ксами-ту саянѣ ВТ 68.*

Por. *sajan* 'krótka suknia żołnierska u starożytnych, przewiązana w pasie', również 'płaszcz, strój odświętny' SJP; 'obcisły męski kaftan z kwadratowym wycięciem przy szyi, z rękawami bufiastymi, zwężającymi się od łokci, noszony w Europie do XVII w. głównie przez rycerstwo i dworzan', włosk. *saione* z łac. *sagum* 'odzież żołnierska' SWO;

ЖУПИЦА (1538)

Была на Трыциане злотоглавова^а жуница и шата ВТ 68.

Por. *żupica* 'rodzaj luźnego kaftana lub płaszcza; kitel, chałat' SJP; *żupan* 'staropolski ubiór męski noszony przez szlachtę, o kroju długiej sukni zapinanej na guziki, ze stójką i wąskimi rękawami', włosk. *giuppone, giubbone* 'spodnia szata bawełniana' SJP.

5. SŁOWNICTWO DOTYCZĄCE ROZRYWEK, GIER, NAZW INSTRUMENTÓW MUZYCZNYCH

АР(Ъ)ФА (połowa XVII w.)

И коли буде^т су^дно готово, вложы м^а в него и да^т ми мою арѣф^а, а другую лютню ВТ 23; Па^т Трыциан^а каза^л прынести тое веселе, которы^м с^а Самси^юс весели^т – трубы, дуды, лютни, арфы, а^пганы, шахи, ва^рцабы ВТ 113.

Por. *harfa* 'instrument strunowy szarpany', niem. *Harfe* SWO;

ЛЮТНЯ (XVI w.)

И коли буде^m су^oно готово, вложы м^л в него и да^и ми мою арѣф^л, а другую лютню ВТ 23; *Позы^и ми тое лю^mни: видимъ, и^{жс} велми играешъ, а мы хожалые витези – аче^и хто з насъ троха на лю^mни ѿмеетъ* ВТ 115.

Por. *lutnia* 'strunowy szarpany instrument muzyczny pochodzenia arabskiego, w XV–XVII w. popularny w Europie', śrwniem. *lūte*, z włosk. *liuto* SWO;

ШАХЫ, ШАХИ (ок. 1580)

Та^к ти я говору, рыцэру, што нихто с^л мнъ не противи^m в шахы играти ВТ 92; *Король шолъ в шате^p и зосталъ ѡныи пание в шахы играю^m, которые шахи были крѣ^mталовы, велми пекны* ВТ 109.

Por. *szachy* (od XV w.) 'rodzaj gry' (pierwotnie chyba 'komplet figur do tej gry'), poch. z Persji (perskie *šah* 'król, monarcha'). Do pol. przejęte z niem. *Schach* (*Schachspiel*) 'szachy' lub za pośrednictwem czesk. SEJP 590;

ВАРЦАБЫ (ок. 1580)

Игра^а в шахы и ^o ва^pцабы лепше^и на^o иныхъ, и вс^лкое его доброты не было ро^oни ВТ 14.

Por. *warcaby* od XV w. 'rodzaj gry', zapożyczenie z czesk. *vrhcaby* będącego półkalką z śrwniem. złożenia *wurfzabel* 'gra w kości' (*wurf-* 'rzut' przetłumaczone jako czesk. *vrh-* od *vrhat* 'rzucać, ciskać', *zabel* 'tablica do gry') SEJP 678.

6. OKREŚLENIA POJĘĆ ABSTRAKCYJNYCH

ФОРТУНА (ок. 1580)

'dobry los, szczęście, powodzenie'

И та^к шли два дѣи, и прыгнала его фо^pтуна в О^pленъдэю подъ ѡди^и горо^o ВТ 24; *Не ме^mкалъ у дворе ни тыдн^л – поеха^а фо^pтуны искати* ВТ 55;

'bogactwo, majątek, mienie'

Я ма^m великую фо^pтуну на свѣте, и^{жс} м^л нацудне^ишая панъна милуе^m ВТ 68.

Por. *fortuna* 'majątek, bogactwo, mienie; szczęście, powodzenie, szczęśliwy los', łac. *fortuna* 'los, przypadek; także *Fortuna* 'rzymska bogini ślepego przypadku' SWO;

GWAŁT, КГВАЛТЬ (1423–1438)

kniaź weliki Narymont widiaczy żalost swoju welikuiu iż brat ieho żonu ieho za sebe gwałtom wziat, y obostał bratiu swoju KB 12; если бы не было твоее доброе воли, а кгвалту ти не будет BT 109;

Por. *gwałt* ‘przemoc lub bezprawie popełnione z użyciem siły’, niem. *Gewalt* SJP;

КУНИШТЬ (ok. 1580)

‘artyzm, mistrzostwo, doskonałość’

Коли е^m ту^m Женибра королевая а Ижота, ѡкажэ^m па^h Трыца^h ку^hшитъ 111;

‘żart, zabawa’

И коли ехали, была межсы ними игра и куншиты, якъ то межсы рыцэры и молодыми людми BT 54; Господарине, бу^{db} то за куншитъ: если бы тебе миловали тые два рыцэры, которого з ни^x бы ты хотъла миловати – Паламидежа албо нйго рыцэра BT 30.

Por. *kunst* (od XV w.) ‘wysoki poziom umiejętności, zdolności, mistrzostwo, doskonałość; zawód, rzemiosło’, śrwniem. *kunst* ‘wiedza, znajomość, mądrość; zręczność, sztuka’ SEJP 274.

Weryfikacja pożyczek leksykalnych z języka polskiego udokumentowanych w badanych tekstach z poświadczeniami chronologicznymi zawartymi w źródłach leksykograficznych (m.in. w HSBM oraz pracach A. Bułyki) dowodzi, że znakomita ich większość funkcjonowała już we wcześniejszych zabytkach piśmiennictwa zachodnioruskiego. Ponad połowa z nich datowana jest przez autorów wymienionych słowników na XIV–XV stulecie, por. *arcybiskup, biskup, blacha, glejt, gubernator, gwałt, hinszt, hołd, huf, kapłan, kardynał, klasztor, koruna, kuntor, marszałok, mistr, mnich, msza, ofiera, prełat, rycer, żołnier*.

Analizowane zapożyczenia miały swoje bezpośrednie źródło, jak już podkreślano, w innych językach europejskich, z których wcześniej przeniknęły do polszczyzny. Analiza etymologiczna¹⁰ tych jednostek, mimo pewnych kwestii spornych towarzyszących zwykle ustalaniu genezy pożyczek (por. m.in. Karaś 2018: 185–218), daje podstawy do wskazania ich źródłosłowu w kilku językach. Wśród zapożyczeń, które za pośrednictwem polszczyzny trafiły do języka latopisów zachodnioruskich,

¹⁰ Przy ustalaniu źródłosłowu zapożyczeń posłużono się pracą A. Bułyki (1972) oraz słownikami: Br, SEJP, SJP, SWO.

najlichnieszą grupę stanowią germanizmy (często wykazujące pośrednictwo czeskie): *glejt, gołd, gwałt, hetman, huf, hynszt, kuntor, marszałok, ofi(e)ra, rycer, szturm, wałach*. Znacząca liczebnie jest również grupa łacynizmów: *gubernator, kanonik, korona/koruna, koronacyja, prelat, processya, tajstra*. Część zapożyczeń łacińskich dotarła do polszczyzny, następnie zaś białoruszczyzny, przez medium niemieckie, np. *kardynał, kościel/костелъ* lub czeskie, np. *kaplica, kapłan, мисць/mist(e)r, msza*¹¹. Pośrednictwo czeskie uznaje się w zapożyczeniu do polskiego i starobiałoruskiego germanizmu *warcaby* oraz grecozizmów *biskup, mnich*.

O stopniu trwałości i zintegrowania przytoczonej leksyki z systemem słownikowym języka białoruskiego sądzić można na podstawie zaświadczeń jej funkcjonowania we współczesnej białoruszczyźnie. Spośród analizowanych pożyczek tylko niewielka ich część znalazła udokumentowanie w słowniku współczesnego języka białoruskiego (TSBM). Znaczącą grupę aktualnie funkcjonujących leksemów stanowią terminy kościelne: *ахвяра* (I 308), *біскуп* (I 376), *канонік* (II 616), *капліца* (II 631), *кардынал* (II 641), *касцёл* (II 659), *кляштар* (II 704), *мніх* (III 168), *працэсія* (IV 388) oraz słownictwo związane ze sferą wojskową i administracyjno-urzędową: *губернатар* (II 91), *гетман* (II 47), *маршалак* (III 113), *жаўнер* (II 254). Dość wyraźnie zaznaczona jest w analizowanym materiale również leksyka abstrakcyjna typu *гвалт* (II 41), *штурм* (V/2 404), *фартуна* (V 116) oraz słownictwo z zakresu nazw instrumentów muzycznych: *арфа* (I 268), *лютня* (III 70). Fakt, iż z licznie udokumentowanych w tekstach pożyczek zaledwie część znalazła poświadczenia w słowniku współczesnego języka białoruskiego, dowodzić może raczej doraźnego wpływu polszczyzny na język piśmiennictwa starobiałoruskiego. Analizowane leksemy w większości nie zajęły trwałego miejsca w systemie leksykalnym białoruszczyzny, gdyż posiadały konkurujące z nimi rodzime synonimy bądź z czasem zostały wyparte przez nowsze zapożyczenia, por. *hołd* – *даніна*, *kapłan* – *святар*, *kunszt* – *артыстычнасць*, *msza* – *літургія*. Pod względem właściwości semantyczno-stylistycznych analizowany materiał w większości nie wykazuje jakiegokolwiek nacechowania, został zarejestrowany w słowniku jako używana współcześnie białoruska leksyka neutralna. Tylko niewielką jego część potraktowano jako słownictwo o cechach książkowych (np. *фартуна* ‘przeznaczenie, los, szczęście’)

¹¹ Wyraz *msza* traktowany jest jako zapożyczenie czeskie (może za pośrednictwem niemieckim) z łac. *missa* (SEJP 2008: 341).

lub opatrzone kwalifikatorem chronologicznym. Za wyrazy przestarzałe TSBM uznaje: *мніх, жайнер, фартуна* 'bogactwo'.

*
* *

Przeprowadzona analiza zapożyczeń z polszczyzny w wybranych tekstach oryginalnych i przekładowych piśmiennictwa WKL pozwala na sformułowanie kilku wniosków dotyczących polsko-białoruskich kontaktów językowych w okresie XVI–XVII w. Ustalenie chronologii pożyczek występujących w analizowanych źródłach dowodzi, że znakomita ich większość funkcjonowała już we wcześniejszych zabytkach zachodnioruskich, co potwierdza stanowisko badaczy, że oddziaływanie polszczyzny na język piśmiennictwa WKL rozpoczyna się w XIV w., a nasila w XV i XVI stuleciu. Pojawienie się ponad połowy spośród omówionych leksemów datowane jest właśnie na XV w. W większości są to wyrazy genetycznie niemieckie bądź łacińskie, rzadziej czeskie, włoskie lub greckie, dla których polszczyzna stanowiła jedynie ogniwo pośrednie w ich przejściu przez białoruszczyznę.

Wśród przyczyn zapożyczania wyrazów, oprócz wspomnianych we wstępie czynników pozajęzykowych (polityczno-społecznych, kulturalnych, religijnych), wymienić należy również uwarunkowania wewnętrznie językowe, wynikające z potrzeb nominacyjnych, które związane były z nazywaniem nowych realiów, zjawisk czy przedmiotów. W przypadku analizowanych tekstów kronikarskich była to cała sfera nominacji dotyczącej instytucji państwowych, kościelnych, wojska, potrzeb bytowych, poszerzona o zupełnie nowe obszary związane z życiem, rzemiosłem wojennym i rozrywkami stanu rycerskiego w przypadku powieści rycerskiej. Podstawowym źródłem uzupełniania rodzimego zasobu słownikowego o brakujące jednostki stało się, co zrozumiałe, przejmowanie różnorodnych elementów językowych obcego pochodzenia. Zwracają na ten problem uwagę liczni badacze zapożyczeń, zajmujący się problematyką kontaktów polszczyzny z językami obcymi, w tym z ruszczyzną. Bogusław Nowowiejski w swoich studiach teoretyczno-metodologicznych i materiałowych¹² niejednokrotnie podkreśla, że jest to proces naturalny i zarazem konieczny do odpowiedniego funkcjonowania systemu leksykalnego każdego języka.

¹² Zostały one zebrane i wydane w specjalnym tomie (Nowowiejski 2010).

Odrębnym i bez wątpienia godnym uwagi zagadnieniem jest problem integracji badanych pożyczek z zasobem słownikowym języka białoruskiego. Już wstępny ich ogląd dowodzi, że trwałe miejsce w systemie znalazły jedynie te wyrazy, które odpowiadały potrzebom kształtującego się zasobu leksykalnego białoruszczyzny. Nie uzyskały natomiast aprobaty normatywnej te spośród jednostek przejętych za pośrednictwem polszczyzny, które nosiły charakter doraźny i z czasem zostały wyparte przez rodzime leksemy bądź nowsze pożyczki.

SKRÓTY ŹRÓDEŁ

- Br – Brückner A., 1927, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków https://pl.wikisource.org/wiki/S%C5%82ownik_etymologiczny_%C4%99zyka_polskiego/hynszt (dostęp: 14.01.2020).
- BT – 2018, *Białoruski Tristan. Rękopis ze zbiorów Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu*. Opracowanie i przekład Lilia Citko, Poznań.
- KB – Narbutt T., 1846, *Pomniki do dziejów litewskich: Kronika litewska* (Bychowca), Wilno.
- KS – 1980, *Супрасльская летопись*, w: *Полное собрание русских летописей*, t. 35, s. 36–67, Москва [1980, *Supraslskaja letopis'*, w *Полюе собраније руских летописей*, t. 35, s. 36–67, Moskwa].
- SEJP – Boryś W., 2008, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków.
- SJP – *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/> (dostęp: 02.12.2019).
- SWO – Sobol E. red., 1996, *Słownik wyrazów obcych PWN*, Warszawa.
- TSBM – Атраховіч К. К., red., 1977–1984, *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы*, t. I–V, Мінск [Atrachowicz K.K., red., 1977–1984, *Tłumaczalny słownik białoruskiej mowy*, t. I–V, Minsk].

czes.	– czeski	stpol.	– staropolski
gr.	– grecki	strus.	– staroruski
łac.	– łaciński	śrwniem.	– średnio-wysoko-niemiecki
niem.	– niemiecki	włosk.	– włoski
stcz.	– staroczeski		

BIBLIOGRAFIA

- Bachańkou A., 1970, *Historycznaja leksikałohija białoruskaj mowy*, Minsk.
- Bułyka A., 1972, *Daunija zapazyczannii białoruskaj mowy*, Minsk.
- Bułyka A., 1980, *Leksicznuja zapazyczannii u białoruskaj mowie XIV–XVIII stst.*, Minsk.

- Brazgunou A., 2013, *Europejski romans historyczny i rycerski w przekładach białoruskich XV–XVII wieku*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny” IX, s. 9–30.
- Citko L., 2006, „Kronika Bychowca” na tle historii i geografii języka białoruskiego, Białystok.
- Citko L., 2010, O zapożyczeniach leksykalnych z polszczyzny w języku latopisów starobiałoruskich, „Białostockie Archiwum Językowe” nr 10, s. 11–22.
- Fałowski A., 2016, W sprawie najdawniejszych zapożyczeń wschodniosłowiańskich w języku polskim, „LingVaria” nr 22, 137–156.
- Karaś H., 2018, Wpływy języka rosyjskiego na polszczyznę – stan i problemy badań, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN” LXVI, s. 185–218.
- Karpluk M., 1990, Z prawosławnego słownictwa ruskiego w polszczyźnie XVI wieku, „Slavia Orientalis” XXXIX, 1–3, s. 65–71.
- Klimau I., 2012, *Jewanhielle u pierakładzie Wasila Ciapinskaha*, Minsk.
- Kühne H., 1960, *Polnische Lehnwörter im Weissrussischen*, Berlin.
- Lewaszkiwicz T., 2018, O oddziaływaniu języka polskiego na systemy leksykalne języków słowiańskich i niesłowiańskich, „Z Polskich Studiów Slawistycznych”, t. 2, s. 13, Poznań, s. 163–174.
- Maroz W., 2008, Da pyttannia mowy haradskich białoruskich chronik, „Acta Albaruthenica” nr 8, s. 218–230.
- Maroz W., 2015, *Barkułabauski zbornik: mowa i tekst*, Minsk.
- Minikowska T., 1980, *Wyrazy ukraińskie w polszczyźnie literackiej XVI w.*, Warszawa.
- Nowowiejski B., Wojczulis J., 2006, Polonizmy leksykalne w języku litewskiej prasy społeczno-kulturalnej końca XIX wieku, „Białostockie Archiwum Językowe” nr 6, s. 77–87.
- Nowowiejski B., 2010, Z zagadnień kontaktów językowych, Białystok.
- Palaszczuk N., 2009, *Pałanizmy u starabielaruskaj mowie i wyniki ich dasledawannia u białoruskim mawazanaustwie*, w: *Polsko-białoruskie związki językowe, literackie, historyczne i kulturowe*, red. M. Kondratiuk, B. Siegień, Białystok, s. 61–71.
- Pihan-Kijasowa A., 2002, Z dziejów najstarszych wpływów języka rosyjskiego na polszczyznę, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Studia Językoznawcze” IX (XXIX), s. 131–145.
- R. Richardt, 1957, *Polnische Lehnwörter im Ukrainischen*, Berlin.
- Smułkowa E., 2002, O polsko-białoruskich związkach językowych w aspekcie czasowym i terytorialnym, w: E. Smułkowa, *Białoruś i pogranicza. Studia o języku i społeczeństwie*, Warszawa, s. 293–305.
- Stang Chr. S., 1935, *Die westrussische Kanzleisprache des Grossfürstentums Litauen*, Oslo.
- Swistunowa M., 2014, *Leksiczyňa pałanizmy u satrabielaruskich tworach relihijnaj palemiki*, „Acta Albaruthenica” 14, s. 217–232.
- Szakun Ł., 1960, *Narysy historyi białoruskaj litaraturnaj mowy*, Minsk.
- Szakun Ł., 1984, *Historyja białoruskaj litaraturnaj mowy*, Minsk.

- Urbańczyk S., 1963, *Charakterystyka staropolskich zapożyczeń wyrazowych z języka ukraińskiego*, w: *Studia linguistica in honorem Thaddaei Lehr-Splawiński*, red. T. Milewski, J. Safarewicz, F. Sławski, Warszawa, s. 437–444.
- Wajtowicz N., 1977, *Barkalabauski letapis*, Minsk.
- Walczak B., 1999, *Zapożyczenia leksykalne: teoria i metodologia badań*, w: *Polszczyzna północno-wschodnia, cz. II*, red. B. Nowowiejski, Białystok, s. 96–107.
- Walczak B., 2018, *Ruszczyzna – drugi język Rzeczypospolitej*, w: *Języki ruskie w rozwoju historycznym i kontaktach z polszczyzną*, red. L. Citko, Białystok, s. 277–287.
- Witkowski W., 2013, *Jeszcze raz o najdawniejszych zapożyczeniach ruskich (wschodniosłowiańskich) w języku polskim*, „Rocznik Sławistyczny” LXII, s. 159–167.
- Zoltan A., 2014, *Inter-slavica. Issledowanija po mieżsławiańskim jazykowym i kulturnym kontaktam*, Moskwa.
- Żurauski A., 1967, *Historyja bielaruskaj litaratunaj mowy*, t. I, Minsk.
- Żurauski A., 1981, *Polskija elementy u paradyhmie dziejasłowa starobelaruskaj pi-smiennasci*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” XX, s. 253–260.

**ON THE MATTER OF POLISH AND RUSSIAN LANGUAGE CONTACTS
IN THE GRAND DUCHY OF LITHUANIA. LEXICAL BORROWINGS –
VIA THE POLISH LANGUAGE – IN SELECTED LITERARY GENRES
OF OLD BELARUSIAN IN THE 16TH AND 17TH CENTURY**

Abstract

This article is dedicated to the issue of Polish and Russian language contacts in the 16th and 17th centuries. The analysed Old Belarusian historical assets document the presence of foreign vocabulary assimilated via the Polish language. Research shows that the Polish Language of that period formed a medium used to transfer words of German, Latin, Czech or Italian origin to the Belorussian land. The functioning of such borrowings has been tracked on the basis of two popular literary genres on the territory of the Grand Duchy of Lithuania – chronicles (*Kronika Supraska* and *Kronika Bychowca*), representing original Belorussian literature, and chivalric romance (*Białoruski Tristan*), which was an example of translated literature. Loanwords supplemented native lexical resources with lacking units to name such areas as state, church and military institutions, living needs, war craft and the life of knights.

Key words: Grand Duchy of Lithuania, language contacts, Old Belarusian literature, Polish Language, lexical borrowings